



BALIKESİR'İN TÜRK DÜNYASINA ARMAĞANI: HASAN BASRİ ÇANTAY (1887-1964) ve TÜRK KÜLTÜRÜNE HİZMETLERİ

Prof. Dr. Bekir TATLI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

HASAN BASRİ ÇANTAY KİMDİR?

- ❑ 1887'de Balıkesir'de doğdu.
- ❑ Babası Balıkesir tüccarlarından ve ulemâdan Çantayođlu **Halil Cenâbî Efendi**, annesi Sincanoğulları'ndan Kepsutlu **Hatice Hanım**.
- ❑ Ailenin tek erkek evlâdı, bir dönem ziraat ve ticaretle uğraştı.
- ❑ **Farsça** ve **Arapça** öğrendi.
- ❑ **Edebiyat**, **hukuk** ve **felsefe** ile meşgul oldu.
- ❑ I. TBBM'de **Balıkesir mebusu** olarak görev aldı.
- ❑ **3 Aralık 1964**'te İstanbul'da vefat etti. Vasiyeti üzerine **Edirnekapı Şehitliği**'ne, Mehmet Âkif'in yakınına defnedildi.

MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA ÇANTAY

- ❑ Çantay vatan savunmasına bizzat katılmış, Türk milletinin kurtuluşu için her türlü fedakârlığı göstermiş,
- ❑ Türk diline sadâkatini Türkçeyi güzel bir şekilde kullanarak göstermiş,
- ❑ Soyadı kanunu çıktığında insanlara, Türkçe anlamları güzel olan soy isimleri almaları konusunda tavsiye ve yardımlarda bulunmuş, (**Nuhođlu**)
- ❑ Ayrıca **yerli malı** kullanmaya teşvik ederek, yabancılara giden paraların gün gelip **kurşun** olarak geri döneceğini söylemiş ve böylece Türk milletinin uyanık kalmasına katkıda bulunmuştur.

- ❑ Burdur mebusu **Mehmet Akif Ersoy** ile yakın arkadaş; hatta ondan Arap edebiyatı okudu.
- ❑ Mehmet Akif, Bursa ve Balıkesir çevresinden gelen **Yunan** mezalimi haberlerinin tesiriyle yazdığı "**Bülbül**" şiirini Çantay'a ithaf etmiştir.
- ❑ Büyük Millet Meclisi'nin I. dönemi sonunda Balıkesir'e dönen Çantay, **132 şehit** çocuğunun eğitimi için kurulan yetiştirme yurdunun müdürlüğünü üstlenmiş,



Hasan Basri Çantay'ın millî şair Mehmet Âkif Ersoy'a olan sevgi ve saygısı ömrünün son anlarına kadar devam etmiştir.

YAZMAKLA GEÇEN BİR ÖMÜR ve SÜRGÜN YILLARI...

"Memleketin ciddî ve ilmî neşriyata çok, pek çok ihtiyacı vardır. Hele gençlerimiz buna ne kadar muhtaç ve müştaktırlar!"

- ❑ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Balıkesir'de yayımlanan **Nasihat, Balıkesir, Yıldırım, Karesi** gazetelerinde ve özellikle de mütareke yılları boyunca Türk milletinin haklarını savunan en hür ve yürekli yazıların yayın organı olan **Ses** gazetesinde yazılar yazmış,
- ❑ **Ses**'in kapatılarak sahibinin İstanbul'a **celbedilmesiyle** ilgili emir geldiği zaman Hasan Basri, Balıkesir'i temsilen I. İzmir Kongresi'ne katılmak üzere şehirden ayrılmış bulunuyordu. **Tevkif emrini** öğrenince çareyi **kaçmakta** buldu.
- ❑ Millî mücadelenin başlaması üzerine Burhaniye, Kepsut, Dursunbey kasaba ve köylerinde **dokuz aydan** fazla dolaşarak halkın **silahlanması** konusunda önemli faaliyetler göstermiştir.



Hasan Basri Çantay'ın millî heyecanını yansıtan ve hayatının son döneminde vermiş olduğu konferanslara ait bir kesit

YÖNETİME ve MİLLETE YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ

- ❑ "Kendi vatanımda sırf Türklüğümünden dolayı maruz kaldığım felaket ve esaret gücüme gidiyor!"
- ❑ "*Siz (ey millet), ne (halde) bulunuyorsanız, başınıza da öyle idare eden adamlar geçirilir.*"
- ❑ "Hükümetler içtimâî bünyelerden doğarlar. Bünye yani millet ne kadar iyi ve sağlam olursa, onun hükümeti de öyle olur. Bünyeyi ihmal edip de her işi hükümetten beklemek hatadır. **Evvela fert olarak kendimizi, sonra cemiyetimizi ıslah edelim**; o vakit görürüz ki her şey düzene girmiştir."

EN BÜYÜK SORUN: AHLÂKSIZLIĞIMIZ!

- ❑ Türk milleti olarak bizim felaketimizi doğuran birinci sebep **ahlâksızlık**tır. Bizi can evimizden vuran düşman ne **İngiliz**, ne **Fransız**, ne **Moskof** ve ne de **Alman**'dır. Kendimiz, kendimiz, kendi ahlâksızlığımızdır.
- ❑ Çantay, bütün dindaşlarımızı da en mühim ve ahlâkî diğer bir vazifeye davet etmiştir ki o da **millî muavenettir**. Çünkü ıssız ve perişan kalan kulübeler, viraneler bizden merhamet ve imdat beklemektedir.
- ❑ Ona göre **vatan ve din bir bütündür**, birbirlerinden asla ayrılamazlar, biri giderse öbürü de gider. **Vatan giderse din gider; din giderse vatan kalmaz!**

ve MÜSLÜMANLIĞIMIZ...

- ❑ *"Ey Müslümanlar! Habl-i metîn-i **Kur'ân'a** sımsıkı sarılınız. Zinhar, yekdiğerinizle ayrılmayınız. Sonra memleketleriniz, saltanatlarınız elden gider, mahvolursunuz!"*
- ❑ Ne gariptir ki biz Müslümanlar, **ittifakın kıymet ve ehemmiyetini** felâket zamanlarında bile hâlâ anlayamadık... Ecdadımızın ruhu bize lanet ediyor!...
- ❑ Hülâsa, bin küsur seneden beri parlayan **İslâm nuru** insafsızca **söndürülmek** isteniyor da, biz hâlâ nifak ve şikaktan, fitne ve fesattan ayrılmıyor, müthiş felaket karşısında gâfilane seyirci kalıyoruz. Maruz olduğumuz felaket o kadar büyük ve şumüllüdür ki insanın adeta beyni patlayacaktır. Fakat biz, **gözün kendisini görmemesi** kabilinden bunu maalesef göremiyoruz!

□ “Ey Müslümanlar! Allah ve Rasûlullah aşkına artık **el ele verelim**. Başımız üstünde dolaşan felaket ve izmihlâlden titreyelim, **ittifak-ı mukaddes** teşkil edelim.”

□ “Bugün **Müslümanlığın ve Türklüğün pak alnına sürülmüş yağlı kazan karaları** vardır. Bunları temizlemek, masuniyetimizi ispat etmek için millî bir hareket gösterelim.”

□ “Eğer yaşayacaksak elbirliğiyle yaşayalım, -el-iyâzu billâh- **öleceksek de yine elbirliğiyle ölelim!**”

GAZETECİ ve YAZARLARA KARŞI ELEŞTİRİLERİ

«Bir genci **cumhuriyet, vatan, milliyet** hisleriyle aşılama bir şair için az mı zevk verir?

*Ey milletin necip çocukları! **Milletin dertlerini** âhirette mi terennüm edeceksiniz?*

Şair demek mutlaka hevâiyatçı mı demektir?

Hani hamâsî genç şairlerimiz?

Hani mefkûreci ve ateşli arkadaşlarımız?

Garbı taklit edecekseniz, onun hayalperest, başıboş, çıplak muharrirlerini ve şairlerini değil, faziletkâr, vatansever düşünür, edip ve şairlerini taklit ediniz.»

MİLLETE KAN KUSTURAN FIRSATÇILAR

- Çantay, savaş yıllarında milletin kanını, iliğini emen muhtekirlere ve **karaborsacılara** şöyle seslenmiştir:

“...Fakat ey gafiller! Bu millet tek başına küfür ve ilhâda meydan okuyan, Hz. Muhammed’in (s.a.) 1400 küsur senelik mübarek ve sadık ümmeti, asırlarca Avrupa’ya hâkim olmuş, birçok vartalardan, felaketlerden kurtulmuş olan bu Osman Gazi evlâdı, elbet bir gün olup kurtulacak, sizin hesabınızı görmeye başlayacak, bol tükürüklerle **yüzünüze tükürecek**, belki de sizi kendi **öz kardeşlerinden saymayarak** mütecerrid, yapayalnız bir halde bırakacaktır. O vakit ey gafiller, ne yapacaksınız?”

ÇANTAY'IN ŞİİRLERİNDE MİLLÎ RUH

*Nasihatim olsun sana, fâideli ol vatana,
Gözünü aç da paranı, sakın verme düşmana.*

*Yerli malını sev beğen, odur seni hep besleyen,
Vatanperver kimdir asıl? Yerli kumaşını giyen.*

*Düşmanlara giden para, **kurşun** olur bize sonra!
O kurşunu göğsümüze, atarlar da açar yara.*

*Düşmanlardır bizi soyan, böyle bitkin hale koyan,
Bilmiyorsan bunu hâlâ, utan utan utan utan!*

ÇANTAY'IN TÜRK KÜLTÜRÜNE HİZMETLERİ

- ❑ Türklerin Müslüman oluşları, İslâm kültür ve medeniyetine hizmetleri ve bugünkü Türk dünyası hakkında bilgi veren ***es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-menâtıkı't-Türkiyye*** adında uzunca bir makale,
- ❑ ***Ülkü Edebiyatı, Kara Günler ve İbret Levhaları, Türk Savları, Divânü Lügâti't-Türk Tercümesi*** gibi Türk kültürünün gelişmesine büyük katkılarda bulunan eserler,
- ❑ Ayrıca **Nurettin Topçu**'nun yayımladığı ve Cemil Meriç, Remzi Oğuz Arık, Ahmet Kabaklı, Hilmi Ziya Ülken, Ali Nihat Tarlan,ERCÜMENT Konukman, Emin Işık ve Bahattin Karakoç gibi genellikle önde gelen milliyetçi ve vatansever Türk fikir adamlarının yazılarıyla katkı verdikleri **Hareket** dergisine Hasan Basri Çantay da bizzat kalemiyle destek olmuştur.

HADİSLERDE TÜRK MİLLETİNE ÖVGÜ

- ❑ "**Kostantîniyye** (İstanbul) muhakkak feth olunacaktır. **Onun emiri** (fâtihi, kumandanı) şüphesiz ne güzel emir ve **ordusu** elbet ne güzel ordudur!" (Buhari, et-Târihu'l-kebir, Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hâkim, Müstedrek)
- ❑ "...İslâm kuvvetlerinin bu hadis-i şerifteki medh ve tebşire mazhar olmak için müteaddit defalar vâki seferlerinde mümkün olamayan fetih şerefini **büyük Türk padişahı İkinci Mehmed Fatih Hazretleri** kazanmıştır. Allah cümlesinden razı olsun."

أَتْرَكُوا التُّرْكَ مَا تَرَكَوْكُمْ

- ❑ **"Türkler size saldırmadıkça, siz de onlarla savaşmayın."** (Ebû Dâvud, Nesâî: Ebû Hüreyre'den)
- ❑ (Abdurrahman b. Ali eş-Şeybânî'den (v. 1337) naklen):
"İşbu hadisin birbirini destekleyen **şâhidleri** vardır. **Mevzû olduğuna hükmetmek câiz değildir.** Nitekim ilk İslâm ordularının mütecâviz olmayan Türklere hiçbir suretle taarruz etmemesi ve mesela **Hz. Ömer** gibi celâdetli bir zatın bile **İran-Horasan** seferinde Türk hakanına iltica eden İran Şahı'nı takip vesilesiyle Türklerin mintikasına tecavüz edilmemek hususunda İslâm ordusu kumandanı **Ahnef b. Kays**'a (v. 686 m.) kat'î emir vermesi de bu hadis hükmüne ne kadar sadakatle riayet edildiğini gösteren fiilî delillerdendir."

أَتْرَكُوا الشُّرْكَ مَا تَرَكَوْكُمْ

- “**Müslümanlar** Hz. Peygamber’in (s.a.) bu emrini ve benzerlerini dikkat gözüne alarak **Türklerle** –onların İslâm’ından evvel de, İslâm’ından sonra da- **daima hoş geçinme** siyasetini takip ettiler ve seçkin hasletlerinin sevki ve gönül rızalariyle fevc fevc Müslümanlık dairesine giren Türkler de – umumiyet itibariyle- o büyük Peygamber’in tebliğ ettiği İslâmî kaidelerden ayrılmamaya çalıştıklarından başka bilakis Müslümanların her sahada i`tilâsına bugüne kadar canlarıyla, kanlarıyla, kafalarıyla hizmet eylediler.”

RUHLARI ŞÂD OLSUN...

- Millî mücadele yıllarındaki iç ve dış düşmanlara ve şer odaklarına karşı etkin faaliyetleri dolayısıyla, bugün gölgesinde rahatça yaşadığımız cennet vatanımızın kurtuluşuna ve şanlı Türk devletinin kuruluşuna büyük hizmetleri dokunan başta **Hasan Basri Çantay** olmak üzere, **Mehmet Âkif Ersoy**'a, diğer kahramanlarımıza ve bütün **şehitlerimize** rahmet diliyor, onlardaki âlî ruh ve sadakati bizlere de bahşetmesini Yüce Allah'tan istirham ediyoruz.